

דיווחים על משחקי כדורגל בעיתונות העברית בתקופה העות'מאנית ובראשית התקופה המנדטורית (1906–1928)

יאיר גלילי וחיים קאופמן

ומשחקים שונים כמו כדור-רגל (פאטבול)⁴.
התיאור המפורט הראשון של משחק כדורגל בעיתונות הופיע אף
הוא בעיתון החרות. בגיליון מ-12 ביוני 1912 מתוארת תחרות כדורגל
שהתקיימה בראשון לציון כמשחק שחמט:

על גבול המושבה, על כיכר רחב ידיים, בחלקת האדמה של חובבי ציון,
יוצאים צעירי המושבה רעננים מלאי כוח, לשחק במשחק בנחמד הזה
שהוא כעין ההתעמלות. המשחקים מתפלגים לשני מחנות. לכל מחנה יש
מלך, שר ופקידי צבא. אסור לנגוע ביד את הכדור הגדול הזה, אך ורק
ברגלו, ראשו גבו וחזהו של המשחק.

והמשחק מתחיל. אחת שתיים שלוש! קורא המנצח והכדור רץ מן המחנה
האחד אל השני. אלו חפצים להשליך את הכדור אל המטרה, אל השער
שעומד בו המלך ושני שרים, ואלו מונעים אותם להגיע אל השער. וככה
מתחילה המלחמה במרוץ אל הכדור ואחרי הכדור, בהתחרות נפלאה.
רצים, מתגוששים, מתעייפים ומתעמלים, וכל אחד חשק וברצון כביר,
וההתעניינות רבה, כמו במשחק השחמט.

להסתכל במשחק הנחמד והנעים הזה יוצא קהל גדול מהמושבה. צעירים
וצעירות, הורים ומורים. אך גם מלמדי התלמוד תורה מתעניינים ובאים
לראות במשחק הזה. ידידים וידידות ואורחים רבים הבאים לבקר את
המושבה מתענגים עונג שבת, עונג משפחתי ועונג חברתי.

ראיה נוספת לפופולריות של המשחק הייתה העובדה כי בשנת
1913 פרסם צבי אורלוב (נשרי) ספר בשם **כדורגל** ובו כתב את חוקי
המשחק, את דרכי התרגול וטבע מונחים המשמשים עד היום כגון
"נבדל" ו"בעיטת עונשין". הצורך להוציא לאור ספר על כדורגל וחוקיו
הוא עדות לחשיבותו של משחק זה כבר באותן שנים. צבי נשרי לימד
התעמלות בגימנסיה הרצליה בתל-אביב, היה בעיקר חסיד של שיטת
ההתעמלות הלא תחרותית והתנגד לספורט האנגלי, ששם את הדגש
על ריבוי פעילויות קבוצתיות משחקיות בכדור. העובדה כי דווקא הוא
כתב ספר על כדורגל מעידה כי הוא נענה בכך לביקוש שנוצר למונחי
כדורגל וכן לדרישות התלמידים.⁵

בעשור השני של המאה העשרים לא היו עדיין משחקים ממוסדים
ומגורשים קבועים, ורוב המשחקים התקיימו במגרשים ארעיים שהוכנו
לקראת המשחק.⁶ דרכי התעבורה ואמצעי התחבורה לא אפשרו ניידות
רבה. לפיכך אפשרות ההתמודדות בין קבוצות (בעיקר רחוקות גאוגרפית)

כדורגל הוא ענף הספורט הפופולרי בישראל. הוא החל להיות אהוד
מיד עם הצגתו בארץ ישראל בשלהי התקופה העות'מאנית. סקירת
משחק הכדורגל בעיתונות התקופה, בהשוואה לסקירת ענפי ספורט
אחרים ולידיעות ספורט בכלל, אמורה להציג הערכה של מקומו המרכזי
של המשחק בארץ ישראל של תחילת המאה העשרים. אנו מתארים
במאמר שני תהליכים שהיו שזורים זה בזה. האחד, הצגתו של משחק
הכדורגל בארץ ישראל והפופולריות שצבר עם כניסתו; והשני, כיצד
בא לידי ביטוי אזכורו של הכדורגל בסקירת עיתוני התקופה בשלהי
התקופה העות'מאנית ובתחילת שנותיו של המנדט הבריטי.

עדויות ראשונות על משחק הכדורגל בארץ ישראל העות'מאנית

אגודות ההתעמלות והספורט הראשונות הוקמו בארץ ישראל בשלהי
התקופה העות'מאנית, בתחילת המאה העשרים. אגודת ראשון לציון
שהוקמה ביפו הייתה הראשונה, ואחריה קמו אגודות נוספות: שמשון
שהוקמה בידי פועלי ציון מכבי ירושלים, ואגודות מכבי במושבות
השונות. בספטמבר 1912 הוקמה בתל-אביב הסתדרות מכבי, שהייתה
המסגרת לכל אגודות הספורט בארץ.¹

מתי החלו לשחק כדורגל במסגרת אגודות אלה או במסגרות אחרות?
אגודות ההתעמלות הוקמו לפעילות גופנית לא תחרותית, והמקורות
המעטים העומדים לרשותנו אינם נותנים לנו תשובה מדויקת. עם זאת
יש עדויות מראשית המאה על משחקי כדורגל בירושלים, בנס ציונה,
ברחובות, בתל-אביב ובזכרון יעקב בשנים 1910–1912.² כלומר,
השנים שבהן הוקמו אגודות ההתעמלות הראשונות בארץ היו השנים
שבהן החלו לשחק גם כדורגל. אין בידינו מידע כיצד ומי הביא משחק
זה לארץ ישראל. ידוע כי בשנים אלה החלו לשחק משחק זה ברוסיה
וב-1912 הוקמה התאחדות הכדורגל הרוסית. אין זה מן הנמנע כי המשחק
הובא לארץ על ידי עולים בעלייה השנייה, שבאו רובם מארץ זו.³
הידיעה הראשונה על משחק כדורגל בארץ ישראל פורסמה בעיתון
החרות ב-14 באפריל 1912. הידיעה מתייחסת למשחקי רחובות –
אירוע הספורט המרכזי של אותה תקופה, שנערך מדי שנה בחג הפסח,
ונאמר בה, בין היתר, כי "במשחקי רחובות היו תרגילי התעמלות [...]"

1926 (אשר גולדברג ודני דבורין, מכבי ת"א, 100 שנים ראשונות, עמ' 41. הוצאת מדיה 2006).

כדורגל בארץ ישראל. עדויות אחדות מצביעות על קשרים בין מכבי תל-אביב לבין חיילים בצבא התורכי.¹⁰ שחקני מכבי הדריכו חיילים תורכיים במשחק זה ונערכו אף משחקים נגדם.¹¹ יש להניח כי שיתוף פעולה זה בא לקצו כשגבר לחץ השלטון העות'מאני על היישוב היהודי ופעולות הספורט הופסקו.

הכיבוש הבריטי ואופיו של הכדורגל בארץ ישראל

בשנת 1917 כבשו הבריטים את דרום ארץ ישראל ועד תום שנת 1918 נכבשה הארץ כולה והייתה תחת שלטון צבאי. ביולי 1920 החל באופן בלתי רשמי שלטון המנדט הבריטי על ארץ ישראל, כשבעקבות החלטות ועידת סן רמו באפריל 1920 בא לארץ הרברט סמואל, הנציב הבריטי העליון הראשון. ביולי 1922 אישר חבר הלאומים את המנדט, שהכיל בין היתר מחויבות להקים בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל, והחל באופן רשמי שלטון המנדט הבריטי על ארץ ישראל שנמשך עד מאי 1948.

הבריטים לא הטביעו חותם תרבותי עמוק על היישוב היהודי בארץ ישראל. היישוב היהודי טיפח לעצמו מסגרות אוטונומיות שהיו נטולות השפעה בריטית. המגמה הייתה ליצור תרבות עברית חדשה, ולפיכך נדחו לעתים בקנאות השפעות תרבותיות שהיו עלולות לסכן את ההגמוניה התרבותית הלאומית החדשה. השפה האנגלית לא הפכה

הייתה מוגבלת מאוד וחלק גדול מהתחרויות שנערכו בארץ היו תחרויות "אד הוק" בין קבוצות שאורגנו לצורך האירוע, ולא בין קבוצות קבועות. עם זאת, יש בידינו עדויות אחדות על קבוצות כדורגל "מאורגנות" עם הרכבים קבועים, מאמנים, תלבושת וכיוצא בזה. הידיעות הן ספורדיות מאוד וחלקיות, אך אפשר ללמוד מהן כי לגימנסיה הרצליה בתל-אביב, למשל, הייתה קבוצת כדורגל ששמה היה "עפר". במכבי תל אביב התארגנה מחלקת הכדורגל בשנת 1913, ובשנת 1915 הוקמה במסגרתה קבוצת כדורגל בשם "איילה".⁷

גם בקבוצות מכבי שנוסדו באותן שנים ביישובים אחרים בארץ הקימו מחלקות לכדורגל, ומהידיעות הספורדיות על משחקי כדורגל אנו למדים בין היתר על מחלקות לכדורגל בפתח תקווה, במקווה ישראל, ברחובות, בראשון לציון, בנס ציונה ובירושלים. קבוצות הכדורגל מהמועדונים השונים קיימו ביניהן משחקים ידידותיים בשבתות שזכו מדי פעם לאזכורים בעיתונות התקופה.⁸

תחרויות נערכו גם בין קבוצות יהודיות לבין קבוצות ערביות. משחקים רבים התקיימו בעיקר עם קבוצה של סטודנטים ערבים שלמדו בקולג' האמריקני בביירות ויסדו קבוצת כדורגל ששיחקה בתקופת החופשות בעיקר נגד מכבי תל-אביב, איילה או קבוצה מעורבת של מכבי תל-אביב וגימנסיה הרצליה.⁹

בשנים הראשונות של מלחמת העולם הראשונה עדיין שיחקו

העבריות החדשות שהוקמו בארץ ישראל בשנות העשרים. נראה לנו שיש לסווג אותן בשלוש קטגוריות. האחת כוללת מחלקות לכדורגל שהוקמו באגודות מכבי הקיימות. לא הייתה כמעט אגודת מכבי בתקופה זו שלא טיפחה מחלקת כדורגל. קבוצת הכדורגל החזקה ביותר באותן שנים הייתה מכבי תל-אביב. נוסף עליה ראוי לציין את אגודות הכדורגל של מכבי בירושלים, בנס ציונה, ברחובות, בפתח תקוה, בחיפה, בגדרה, בעקרון, בטבריה, בזכרון יעקב ובראשון לציון.

קטגוריה שנייה היא הופעתן של אגודות הכדורגל של הפועל. תהליך הקמת אגודות הפועל החל בשנת 1923 כשהוקמה אגודת הפועל הראשונה בתל-אביב. בשנת 1924 הוקמה אגודת הפועל בחיפה, שהייתה האגודה הראשונה ששמרה על רציפות בפעילותה. המשברים הכלכליים עם סיום העלייה השלישית (1923) ובימי העלייה הרביעית (החל בסוף שנת 1926) הביאו לאבטלה ולפנאי מאונס, שנוצל בידי הפועלים לפעילות ספורטיבית שבמרכזה עמד משחק הכדורגל. הקמת הפועל בחיפה הביאה בעקבותיה להקמת קבוצות נוספות בקבוצות פועלים שעבדו בעמק יזרעאל (שגם הן התבססו תחילה על משחק הכדורגל),¹⁵ וכן התאגדות ארצית במאי 1926. סניפים של הפועל הוקמו בתקופה זו בכל רחבי הארץ, ובכולן הוקמו גם קבוצות כדורגל.

הקטגוריה השלישית מונה קבוצות בני נוער שהתארגנו באופן עצמאי. בידיעות על משחקי הכדורגל בתקופה זו אנו קוראים על קבוצות צעירים רבות שלא נשאו את השמות הפועל או מכבי, כגון הצבי ירושלים, הגיבור ירושלים, בלפור ירושלים, חשמונאי ירושלים, הגיבור חיפה ועוד. אין בידינו מידע רב על קבוצות אלה, אך יש להניח כי לחלקן הייתה זיקה מסוימת למכבי.¹⁶ לקראת סוף שנות העשרים נעלמו רוב הקבוצות הללו. רובן התמזגו כנראה עם אגודות מכבי, שלעתים שמרו על שם הקבוצה שהתמזגה עמן: הקמת מכבי חשמונאי בשנת 1925 הייתה תוצאה של מיזוג בין חשמונאי למכבי ירושלים. גם מועדון הצבי הוסיף את השם מכבי לפני שמו.¹⁷ בחיפה התמזגה אגודת הגיבור עם מכבי.¹⁸ פרשה שהסעירה את הרוחות בתקופה זו הייתה בחירתה של קבוצת הצעירים אלנבי בתל-אביב להצטרף בשנת 1927 דווקא להפועל תל-אביב שהוקמה זמן קצר קודם לכן. ההצטרפות של אלנבי לוותה במכתב חריף שהכיל האשמות חמורות נגד מכבי כגון ששורת בשורותיו אווירה "מרעילה של פרופסיונאליזם ומסחר על כדורגל". ההצטרפות של אלנבי להפועל וההאשמות שהוטחו במכבי הכעיסו מאוד את אנשי מכבי והנושא עורר פולמוס רציני בעיתונות.¹⁹ מכל מקום הצטרפותה של קבוצת אלנבי להפועל חיזקה את הקבוצה באופן משמעותי והייתה השלד של קבוצת הפועל תל-אביב שתהיה בשנים שלאחר מכן קבוצת הכדורגל החזקה ביותר של מרכז הפועל. בתחילת שנות העשרים נערכו התמודדויות בין הקבוצות במסגרות ספורטיות ייודיות, אך בהדרגה החל הכדורגל להתמסד. הבריטים החלו בכך כשארגנו משחקי גביע שהתקיימו משנת 1923 עד שנת 1927, ובהן זכתה קבוצת המעופפים מרמלה שייצגה את חיל האוויר הבריטי. רוב הקבוצות שהתמודדו במסגרת משחקי הגביע היו קבוצות בריטיות ומעט קבוצות עבריות, כמו מכבי תל-אביב, מכבי ירושלים, מכבי פתח תקווה והפועל חיפה.²⁰

בשנת 1923 יזמה הסתדרות מכבי משחקי גביע לקבוצותיה. המשחקים נקראו "מגן שמשון" והתקיימו עד שנת 1927. נוסף על משחקי הגביע התקיימו משחקי ליגות מחוזיות. יש בידינו ידיעות על ליגות כאלה בירושלים, בתל-אביב, ביהודה (מושבות הדרום) ובחיפה.²¹

הצהרה
אנחנו, החתומים מטה – חברי הק"ב
בוצה לכדור-רגל בשם אלנבי – מצהירים
בזה, כי סיום היוזמו קשורים לאגודת
הספורטית, "בכור" בתל-אביב, נמצאנו
באחריות פרעילה של פרופסיונאליזם
ומסחר על כדור-רגל, עד שנשאנו נוד"ר
יום בחוף צבור אשר עינו אך לבצע.
מחף הכרת הצורך במלחמה עם הפור
פסיונאליזם בספורט. הגנו מודיקים בזה,
כי אנו פסטיקים את כל הקשרים עם
"בכור", נכנסים לשורות, הפועל וקושי
יום את עפרתנו עם הנוצת הפועלים
המאורגנת בהסתדרות הכללית.
אנו קוראים את החברים העוסקים
בספורט באי להלחם נגד הסחמ"הפרי
פסיונאליזם הפרשפת כיום בספורט את
יום בארץ וכסוכן לשלול את האפד
שרות של קבלת משכירות קבוצות נער
המשחק, מכלי, להחקש לאיו עבודה
פרודיקטיבית כנגד רחבת העם והארץ.
סיפסת וספורט בארץ, כמו ככל
הפועל, צריכה להיות: ספורט – לשם
הכרזה ניסנת ורוחניה על כן אני רוד
איש את קיסמו כיתאגרות לחרבות נ"י
סנה, הפועל.
אנו קוראים את כל הנוער העוסק
בספורט לחקש את הנוצת וספורט
על הפועלים והנוער קינד באי, הפי
אירגנים בחוף הסדרות הכללית.
יוסף ויסכרני, נבריאלי לים,
ישראל אברהם, שלמה סו-
ליאקוב, משה כץ, אליעזר
בירכץ, ישראל בריקר, סאה,
אברהם זובורובסקי, חיים
ויניטוב, משה פוליאקוב.
תל-אביב, 20. 8. 1927

(ארכיון ע"ש נשרי, מכון וינגייט)

לשפת הדיבור ולא שחקו כמעט בענפי ספורט קולוניאליים בריטיים טיפוסיים, כקריקט וכהוקי. הבריטים לא התערבו ולא הפריעו למוסדות היישוב לפעול באופן חופשי, כולל ארגוני הספורט, שעשו את צעדיהם הראשונים עוד קודם לכיבוש הבריטי.¹²

מבחינה זו היה הכדורגל יוצא דופן. הכדורגל מוסד בבריטניה והיה ענף הספורט הפופולרי ביותר בה מאמצע המאה התשע-עשרה. הבריטים היו גם אלה שהביאו לתפוצת הכדורגל בעולם ובמיוחד בדרום אמריקה. אף על פי שלא הבריטים הביאו את הכדורגל לארץ ישראל, תרומתם לפיתוחו הייתה מכרעת. הכוחות הבריטיים בארץ טיפחו קבוצות כדורגל משלהן, השפיעו על הקמתן של קבוצות כדורגל יהודיות נוספות והאיצו בהיקף משמעותי את תהליך הפיכתו של משחק הכדורגל להגמוני שבענפי הספורט.

הפופולריות הגוברת של משחק הכדורגל, כמו גם ההשפעה הבריטית, הביאו להקמתן של קבוצות כדורגל יהודיות וערביות רבות.¹³ קבוצות הכדורגל היהודיות הראשונות שהיו תחת השפעה בריטית הוקמו במסגרת הגדודים העבריים. כשכבש הצבא הבריטי את דרום הארץ ב-1917 הוחלט להקים גדוד עברי שיורכב מצעירי ארץ ישראל. רבים מחברי מכבי בארץ ישראל התגייסו לגדוד זה, ובמסגרתו הוקמו קבוצות כדורגל לארבע הפלוגות של הגדוד, והוקמה נבחרת כדורגל של הגדוד.¹⁴ המקורות שבידינו אינם מספקים מידע מלא על קבוצות הכדורגל

הנבחרת הראשונה של הפועלי תל-אביב (לשטר קבוצת, אלנביי) ששאל ליוני: מדכי מאיד, ישראל בויסר, אליטו ביוסן, אב ברנר, נביראל ויס, יוסף חינוס, שלמה פוליאקוב, אברהם נולמן, פטה סוליאקוב, חייס וינפור, יוזן סוקניץ, כשרות האספעיץ – טכני הספורט על, המועדיל של פנת 1928

1928 (ארכיון ע"ש נשרי, מכון וינגייט)

בואו "של קהל עצום למרות מזג האוויר הרע" (דבר, 13.12.1925); "אחרי המשחק הוזמנה קבוצת הצבי לכוס תה" (הארץ, 3.1.1926); "המשחק היה יפה אולם יש להעיר לקהל שישמור על הסדר ולא יתערב" (דבר, 14.3.1926). לעתים קרובות דווח גם על אלימות שהתעוררה בין אוהדי שתי הקבוצות המשחקות (דבר, 20.11.1927; הארץ, 25.12.1928; דבר היום, 6.4.1926). הקורא שחפץ לדעת את תוצאות משחקי הליגות לסוגיהן התוודע רק לחלקן. דוגמה אופיינית למידע חסר הוא הדיווח על משחק הגביע הארץ-ישראלי הראשון שנערך במאי 1928. המשחק נסתיים בניצחון הפועל תל-אביב על מכבי ירושלים 2-0, אך ההתאחדות החליטה לחלק את הגביע בין שתי הקבוצות. דבר הקדיש לניצחון מקום נרחב למדי, אך לא הזכיר את חלוקת הגביע לשתי הקבוצות ואת סיבותיה של החלטה זו. אנו למדים עליה רק מתוך גילוי דעת של הפועל תל-אביב (דבר, 2.7.1928), שאף הוא אינו מבהיר את הסיבה להחלטה.

הרושם המתקבל מקריאה בעיתונות התקופה הוא כי עיקר העיסוק הספורטיבי היה בכדורגל, אך לא זה היה המצב. מדיווחים של מרכז הפועל עולה כי אחוז נכבד מחבריו עסק בהתעמלות ובאתלטיקה ואף בכמה ענפים נוספים כגון כדורעף, אופנים, כדוריד ועוד.²³ מידע כלשהו על פעילויות או תחרויות בענפים אלה מצוי בעיתונות רק לעתים נדירות (דבר, 13.1.1927, 19.9.1927). הספורט הימי הוזכר מדי פעם (דבר, 27.12.1928; הארץ, 5.9.1928), ותחילת התפתחותו של האגרוף בארץ ישראל בסוף שנות העשרים מצאה אף היא את מקומה בעיתונות.²⁴

ידיעות ספורט רבות הן למעשה מודעות או דיווחים שנמסרו על ידי האגודות עצמן. התאגדות הפועל הרבתה להשתמש בעיתון דבר

בשנת 1927 ערך הנציב העליון הבריטי הלורד הרברט פלומר, רפורמה בכוחות הביטחון בארץ ישראל ורוב הכוחות הבריטיים עם שחקני הקבוצות השונות עזבו את הארץ. כתוצאה מכך יזמו קבוצות הכדורגל העבריות משחקי "גביע ארץ ישראל" חדשים שבהם אמורים היו ליטול חלק כל הקבוצות העבריות.

דיווחי הספורט בעיתונות

בשנים הראשונות של המנדט הבריטי בארץ ישראל נוסדו שלושה עיתונים עבריים יומיים: **הארץ ודבר** היום בשנת 1919, **ודבר** ב-1925. בשנים האחרונות נחקרה ראשיתם של עיתונים אלה, אך מעט מאוד נכתב על מדורי הספורט שלהם.²²

לדיווחי הספורט נודעת חשיבות בבחינת מעמדו של הספורט בארץ ישראל. הם מטילים אור על הפוליטיזציה שאפיינה את הספורט העברי ומשקפים את הלכי הרוח של התקופה. חלק גדול מהמאפיינים של דיווחי הספורט מאותה תקופה עיצבו את נורמות הדיווחים עד היום. הדיווחים על הכדורגל תפסו את המקום המרכזי בדיווחי הספורט. שורשיה של התופעה הרווחת כיום – הקדשת עיקר הדיווח הספורטיבי לענף הכדורגל ומיעוט ההתייחסות לנעשה בתחומי ספורט אחרים – נעוצים עוד בראשית דיווחי הספורט בארץ ישראל. מאחר שהעיתונות משקפת הלכי רוח ציבוריים ומעצבת אותם, נראה כי היא עצמה הייתה גורם להתעניינות הגוברת בכדורגל.

החוקר בן זמננו החפץ לחקור את אירועי הספורט בעבר נשען במידה רבה על עיתונות התקופה, אך החיפוש אחר מידע בעיתונות המנדטורית הוא משימה קשה למדי. עיתונות זו אינה מצויה ברוב הספריות, הארכיונים או מאגרי המידע הממוחשבים, ואין בנמצא אינדקס או מפתח למאמרים בכלל ולמאמרי ספורט בפרט. רובה מצולמת ושמורה במיקרופילם ובמיקרופיש, וקיים קושי רב לאתר מאמר או לחפש חומר על אירוע זה או אחר. לפיכך יש חשיבות להפוך חומר זה לנגיש יותר עבור הקורא של ימינו.

הידיעות על ספורט בעיתוני התקופה, היקפן ותוכנן לפני כינון המדורים

עד להפעלתם של מדורי הספורט פורסמו ידיעות הספורט בצורה אקראית. הן היו קצרות מאוד, הופיעו בדרך כלל בשולי החדשות והודפסו באותיות קטנות במקום לא קבוע. בעיתון דבר הופיעו ידיעות הספורט בדרך כלל במסגרת המדורים שהכילו ידיעות על הנעשה במקומות שונים ("בחיפה", "בתל-אביב" וכו'). **הארץ** הדפיס מדי פעם ידיעות ספורט תחת הכותרת "בספורט", אך לא היה זה מדור קבוע ולא הייתה שיטתיות בהבאת הידיעות. לעתים חלפו ימים רבים ללא דיווח על אירועי ספורט, וגם כאשר התפרסמו לבסוף ידיעות כלשהן, הן נדפסו ימים אחדים לאחר האירוע עצמו וללא חתימת הכותב. ידיעות הספורט לא היו מאוירות, הן מפתת המקום השולי שתפסו אירועי הספורט בהשוואה לתחומים אחרים, והן משום שהעיתונות בכללותה כמעט שלא הייתה מאוירת. רוב ידיעות הספורט כללו דיווחים על תוצאות של משחקי כדורגל. הכיבוש הבריטי והשפעתו על הספורט בארץ ישראל, וביקוריה של קבוצת הכוח של וינה בשנים 1924-1925, הגבירו את הפופולריות של משחק הכדורגל, עד כי בשנת 1928 הוקמה ההתאחדות לכדורגל. ידיעות הספורט בעיתונות היומית לקו בחסר והתייחסו בעיקר לתוצאות משחקי הכדורגל ולמקומם. לעתים נוספו מעט פרטים כמו

מכבי תל-אביב, 1925 (אשר גולדברג ודני דבורין, מכבי ת"א, 100 שנים ראשונות, עמ' 45. הוצאת מדיה 2006).

באוקטובר 1925 נדפסו בעיתון ידיעות ספורט תחת הכותרת "ידיעות מעולם הספורט בארץ-ישראל ובגולה". שבועיים מאוחר יותר שונה השם ל"מעולם הספורט", וכעבור כחודשיים נוספים הופיע המדור תחת השם "מדור הספורט". למרות קיומו של המדור המיוחד המשיכו רוב ידיעות הספורט להופיע באופן אקראי ושלא במסגרת המדור, וכעבור זמן קצר הוא נעלם. באוקטובר 1926 שוב הובאו ידיעות ספורט תחת הכותרת "בספורט". אך גם מדור זה פסק להופיע כעבור זמן קצר, והדיווחים הובאו לעתים במסגרת חדשות מקומיות ("חיפה – בספורט", "תל-אביב – במכבי" וכו'). מתחילת 1927 החל להופיע שוב "מדור הספורט", שייחודו היה בהבאת ידיעות ספורט מהעולם. על ספורט מארץ ישראל כמעט שלא דווח בו. ב-1928 נדפסו ידיעות הספורט לעתים תחת הכותרת "בעולם הספורט", אך גם מדור זה לא היה סדיר. קשה להגדיר את דאר היום כעיתון החלוץ במדורי הספורט בעיתונות העברית הארץ-ישראלית. המדור הופיע כאמור בשמות שונים, ולא היה לו כל ייחוד תוכני או צורני (גרפיקה, מיקום, או כיתוב). לא ברור גם מי כתב את הידיעות. מלבד כותרת המדור לא היה הבדל בין ידיעות ספורט שהובאו קודם לכן באופן סתמי לבין הידיעות ב"מדור". מפנה חל בדצמבר 1928. מתאריך זה (כנראה בהשפעת דבר והארץ) החל להופיע כמעט מדי יום מדור בשם "בספורט". בכל פעם נמסר שם הכותב או ראשי התיבות של שמו – ש"ש, צ"ש וש' רזניק. להבדיל ממדורי הספורט של דבר והארץ, המדור לא נשא אופי אישי, ואולי זו גם הסיבה לחתימה בראשי תיבות. הוא הביא מידע ספורטיבי בלבד, שהכיל בעיקרו תיאורים של משחקי כדורגל.

דבר. העיתון היומי הראשון שכלל מדור ספורט כהלכתו היה דבר. כחודש לאחר הופעת הגיליון הראשון (24.6.1925) נכתב בו כי "על פי דרישת חברים הסכימה מערכת 'דבר' לפתוח מדור לספורט". הדבר העיד על כך שציבור הקוראים היה מעוניין בנעשה בעולם הספורט. דיווחים על ספורט הופיעו לעתים בדבר תחת הכותרת "בספורט",

כבמה למסירת מידע על הנעשה באגודות, וההבדל בין ידיעה עיתונאית למודעה היטשטש לפעמים (דבר, 14.10.1925; 31.5.1926). ריבוי הידיעות על הנעשה בכדורגל בולט במיוחד על רקע מיעוט המידע על הספורט העולמי בכלל ועל הספורט היהודי בתפוצות בפרט. הספורט היהודי הוזכר בקצרה מדי פעם בעיקר בדאר היום (9.9.1925, 2.11.1925). אירועי ספורט מרכזיים בעולם כמו המשחקים האולימפיים בפריס (1924) ובאמסטרדם (1928) כמעט שאינם מוזכרים בעיתונות של אותם הימים.

העיתונות היומית, שהייתה מקור המידע העיקרי על מכלול האירועים ביישוב היהודי (הרדיו העברי נוסד רק ב-1936), השתלבה במגמה הכללית של העמדת הספורט בסדר עדיפות לאומי נמוך. עם זאת העיתונות לא יכלה להתעלם מהפופולריות הגוברת והולכת של הכדורגל בארץ ישראל, ורוב הדיווחים על ספורט התייחסו לנעשה בענף זה. העיתונות העברית הייתה עדיין בחיתוליה וטרם הפנימה נורמות עיתונאיות. לפיכך אין זה מפתיע כי לעתים קשה להבחין בין ידיעה לבין דעה או מודעה. מוסדות שונים (כמו ההסתדרות הכללית) השתמשו בעיתונות לצורכיהם, והשימוש שעשו אגודות הספורט בעיתונות לא היה יוצא דופן בתקופה זו. מאחר שידיעות הספורט היו קצרות והתייחסו בעיקרן לאירועי ספורט, הפוליטיזציה של הספורט בארץ ישראל באה בהן פחות לידי ביטוי. ממד זה בולט יותר במרכיבים העיתונאיים האחרים: המדורים, המאמרים ומכתבי הקוראים.

מדורי הספורט

מדורי ספורט החלו להופיע בעיתונים באמצע שנות העשרים. בעוד לידיעות הספורט היו קווי דמיון משותפים, הרי למדורי הספורט היו מרכיבים ייחודיים בכל עיתון. להלן המאפיינים של מדורי הספורט בכל אחד מהעיתונים.

דאר היום היה העיתון הראשון שייחד מדור לידיעות ספורט. ב-16

"הפועל נתייבש [...] רגליו כשלו ואינם יכולים להעביר אף גול". סקירת מדורי הספורט מצביעה על כך שלמרות ייחודו של כל מדור אפשר למצוא כמה קווי דמיון ביניהם. המדורים היו אישיים ונשאו את חותמו של העורך. לא הייתה בהם הבחנה ברורה בין ידיעה לבין דעה. הם היו בעלי אופי פוליטי מובהק ושיקפו את דעתו של עורך המדור. סאמט **בדבר** ובניהו **בהארץ** צידדו בדרכו של הפועל, בעוד עורך המדור **בהצפון** תקף את הפועל וצידד במכבי. מדור הספורט הממוסד של **דאר היום** היה יוצא דופן. הוא הופיע מאוחר יותר, וזו כנראה הייתה הסיבה שבניגוד לעמיתיו (המדור לא נכתב בידי עורך אחד) הוא הקפיד למסור רק מידע ספורטיבי ונמנע לרוב מלדון בהיבטים הפוליטיים, שהיו דומיננטיים בעיתונים האחרים.

מדורי הספורט הציגו אמנם שיפור ביחסה של העיתונות לספורט, אך עדיין לא הייתה זאת מגמה שונה מהלך הרוח הכללי. המדורים הופיעו בצורה לא סדירה ובדרך כלל רק אחת לשבוע, השתרעו על פני שני טורים לכל היותר ולא היה בהם מידע רב במיוחד. הם התאפיינו בעיקר בתחום אחד בדומה לעיתונות הספורט בימינו: תיאורים מפורטים של משחקי כדורגל וניתוח ופרשנות של מהלכיהם. הקשר אינו מקרי: חלק מהעיתונאים שעיצבו את דרכה של עיתונות הספורט במדינת ישראל, דוגמת נחמיה בן-אברהם, החלו את דרכם ככותבים זוטרים במדורים אלה בתקופת המנדט.²⁷

עימותים פוליטיים ואלימות במגרשי הכדורגל

שנות העשרים היו שנים טעונות מאוד מבחינה פוליטית. הופעת המחנה האזרחי והקמתה של המפלגה הרוויזיוניסטית יצרו עימותים רבים הן בתנועה הציונית והן ביישוב העברי. הפוליטיזציה בספורט הארץ-ישראלי עם הקמת הפועל הייתה תוצאה של תהליכים אלה. עיתונות התקופה התאפיינה בריבוי מאמרים רעיוניים ארוכים שעסקו בבעיות השעה ובתגובות הקוראים, הרבה מעל המקובל היום. העיתונות דאז, שהייתה בעלת אופי פוליטי (**דבר** ההסתדרותי ולעומתו **דאר היום** וה**הארץ** האזרחיים וה**הצפון** הרוויזיוניסטי), שימשה במה מרכזית להתנצחויות הציבוריות. העימות הפוליטי בין מכבי להפועל בא אף הוא לידי ביטוי במרכיבים העיתונאיים האלה, וכפי שנראה האפיל בכמותו על הדיווחים ממגרשי הספורט.

העימות בין אגודות הספורט היהודיות היה נושא מרכזי במאמרים רבים שהוקדשו לספורט. העובדה שהכותבים של מדורי הספורט בשני העיתונים המרכזיים, **דבר** וה**הארץ**, היו אנשי הפועל, העניקה להם יתרון תקשורתי. מאמריהם של סאמט ושל בניהו נתנו ביטוי לאידאולוגיה של ספורט הפועלים תוך התנצחות עם מכבי. מכבי ייצג לדעתם ספורט בורגני הנוטה למקצוענות, שכל תכליתו היא ניצחונות והישגים של יחידים על חשבון בריאות הכלל (לדוגמה: **דבר**, 15.3.1928, 30.8.1928; **הארץ**, 30.10.1928). לעומת זאת, המאמרים **בדאר היום** ו**בהצפון** נטו יותר למכבי. הקמת הפועל נתפסה בעיניהם כהעזפת אינטרסים מעמדיים על פני אינטרסים לאומיים.

העיתונות של התקופה הרבתה באופן יחסי לתאר את האלימות במגרשי הכדורגל ולרוב תוך נקיטת עמדה לגבי ה"אשמים". כך, לדוגמה, התלונן **דבר** ב-18 באוגוסט 1925 על "התנהגותם הפראית של חברי העצ"ע (התאחדות עולמית של צעירים עברים) במשחק נגד הפועל חיפה". השבועון הרוויזיוניסטי **הצפון** דיבר על "ספורט ופוגרומים" בחיפה, ובין היתר סיפר לקוראיו ב-9 באפריל 1926 כי

אך "דרישת החברים" נענתה רק כשנה וחצי מאוחר יותר. מדור בשם "בספורט", שנכתב בידי שמעון סאמט, החל להופיע בעיתון מ-25 בדצמבר 1927. המדור הופיע בדרך כלל פעם או פעמיים בשבוע, בימים לא קבועים, ותמיד בחתימתו של שמעון סאמט.

המדור, שהיה בעל סימני זיהוי ברורים, נשא גם את חותמו האישי של כותבו. סאמט אהד את רעיון ספורט הפועלים, ומדורו הכיל מאמרים המצדדים בהתאגדות הפועל וברעיונותיה, בצד ידיעות ספורט מהארץ ולעתים אף מהעולם. להבדיל מידיעות הספורט הרגילות, שהמשיכו להופיע בעיתון, כלל המדור תיאורים ארוכים יחסית של משחקי כדורגל. סאמט גילה גם בכתבותיו אהדה ברורה לקבוצות הפועל. למשל, לאחר תיאור מפורט של ניצחון הפועל תל-אביב בגביע הוא כתב ב-30 במאי 1928: "זהו ניצחון המחייב המשך. אהדת הציבור ל'הפועל' מחייבת גובה מוסרי ומקצועי לדגל המכובד שבצילו הם חוסים – ההסתדרות הכללית". מאפיין ברור של מדורו היה חוסר ההבחנה בין ידיעות ודעות, עובדות ופרשנות.

המדור המשיך להופיע גם לאחר שסאמט הפסיק לערוך אותו בשנת 1931 (משנת 1932 החל סאמט לכתוב במדור הספורט של **הארץ**). ב-1936 הוא שונה למדור ספורט שבועי מורחב שהופיע בימי שישי בשם "בספורט אצלנו ובעולם".

הארץ. בדומה ל**דבר**, גם ידיעות הספורט של **הארץ** נשאו לעתים את הכותרת "בספורט" אך לא הוקדש לכך מדור מיוחד. ב-6 במאי 1928 החל להופיע מדור ספורט קבוע גם **בהארץ**. הוא נשא את הכותרת "בעולם הספורט", וכותבו, שכינה עצמו "יבנה" (ולעתים 'מ' יבנה), היה מאיר בניהו, חבר מרכז קופת חולים שכיהן אף כחבר מרכז הפועל. המדור לא הופיע בזמנים קבועים, ותדירות הופעתו הייתה נמוכה מזו של המדור בדבר – בדרך כלל אחת לשבועיים.

מבנה מדורו של בניהו היה דומה מאוד לזה של סאמט: מאמרים אישיים, תיאורים של משחקי כדורגל וידיעות ספורט מהעולם. כאיש מרכז הפועל היה גם בניהו מחויב לרעיון ספורט הפועלים, והוא אף ביטא זאת לא אחת במאמריו. אולם בניגוד לסאמט הוא נתן ביטוי רחב יותר לנעשה בספורט היהודי בתפוצות והקדיש לכך פינה מיוחדת במדורו, שכותרתה הייתה דווקא "הספורט בישראל". מעניינת העובדה כי בניהו ומאוחר יותר סאמט, אנשי הפועל, כתבו **בהארץ**, שהיה בעל צביון "אזרחי", מה שמעיד על העמדה הפתוחה שנקט עיתון זה.

מדור הספורט המקיף הראשון בעיתונות העברית הארץ-ישראלית הופיע דווקא בשבועון מקומי. מפברואר 1926 ועד לאוגוסט 1927 הופיע בחיפה שבועון רוויזיוניסטי בשם **הצפון-חיפה**, בעריכת אברהם וינשל.²⁵ השבועון הופיע בימי שישי והכיל בקביעות מדור ספורט מורחב שלא נשא חתימה של כותב מסוים. עובדת היותו שבועון רוויזיוניסטי עיצבה גם את אופיו של מדור הספורט. המדור התנגד בחריפות להתאגדות הפועל ולדרכה. העיונות בין האגודות החיפאיות סיפקה אמנם חומר רב למדור,²⁶ אך לחוקר החפץ ללמוד על הספורט הארץ-ישראלי הוא מביא תמונה חלקית בלבד.

עם זאת, במידה רבה היה מדור זה חדשן בדיווח הספורט של אותם ימים. לראשונה הוקדש לספורט מדור נרחב, ותיאורי הכדורגל בעיתון היו פריצת דרך בתחום זה. היו אלה תיאורים ארוכים ומפורטים של משחקים המלווים בפרשנות מקצועית של מהלכי המשחק בסגנון שהיה נהוג כמובן באותם הימים ("החיפאים לא היו רגילים למגרש כה צר [...] אולם בחצי המשחק השני עלה בידם להבליג על הקושי הזה");

יוסף יקותיאל, יהודה מדר ודוד תדהר במדי כדורגל ראשונים בארץ, 1913 (ארכיון ע"ש נשרי, מכון וינגייט)

של חסידי הקבוצות והנגררים אחריהם [...] מה עצוב להסתכל. בכל התחרות הנערכת בין הקבוצות העבריות שנאה פרועה וחרחור הריב העלולים לסכן את חיי האדם ולהשניא את הספורט גם על אלה שאוהדים לו". לדעתו של סאמט, הגורמים לכך הם התחרותיות שהביאו עמם משחקי הגביע למיניהם, וההבדלים המעמדיים והחברתיים בין הקבוצות. המשחקים נערכים ב"אטמוספירה מתוחה [...] הקהל מתפרץ אל המגרש, תופעה העלולה להיות גורם מסוכן מאוד". לדעתו האלימות היא גם תוצאה של הסתה של מכבי, שהתנגדה מלכתחילה להופעתו של הפועל. סאמט הציע לגלות סובלנות הדדית בין הצדדים. "יש לקשור קשרים בריאים ובעלי ערך עם הצד השני. ירידת קבוצה זו או מפלתה אינה צריכה לגרום מדנים ושנאה ונגד ההתפרצות על המגרש. יש לעקר את הרעה הזו משרשה כי סכנה בה".

מכתבים למערכת

עיתונות התקופה אפשרה גם לקוראיה להתבטא. קוראים רבים הגיבו במכתבים למערכת על המתרחש בספורט הארץ-ישראלי, ונושאים היו דומים במידה רבה לאלה שהועלו במאמרים. העימות הפוליטי בין האגודות תפס גם כאן מקום מרכזי, ודומה כי ההבדל בין המכתבים למאמרים היה נעוץ בהתבטאות הבוטה שהרשו לעצמם כותבי המכתבים (שחתמו לעתים קרובות בכינויים כמו "חובב ספורט", "יהושע", "ספורטמן" וכו'). קורא א' כינה את חיפה, שבה נעשה ניסיון להקים אגודה ארצית של הפועל, "קן לכל צרה חדשה כי תבוא" (הארץ, 12.8.1925). התנהגותם של אוהדי הפועל במשחק כדורגל כונתה "טרור מאוס" במכתב של יושב ראש אגודת מכבי תל-אביב להארץ (13.8.1928). התנהגות דומה תוארה כ"פוגרום" בהצפון (9.4.1926).

אין לך שבת שלא תקרנה מהומות על מגרש "הפועל". אין לך שבת שלא ירגישו חובבי הספורט האמיתיים בחרפה המעטה על הספורט העברי על ידי התנהגותם הבלתי חוקית של המשחקים. הגיע הדבר כמעט לידי פוגרום. שוטרים רוכבים מצאו להם הזדמנות לפרוץ בין הקהל הסוער ולהלום במקלותיהם על ימין ועל שמאל [...] על ידי התנהגות מעין זו יהפוך הספורט לשדה קטל או זה גרוע יותר, לפוגרום של ממש. ואופייניות במקרה זה הן קריאות הקהל העברי בשעת המשחק [...] "פצע אותו", "הרוג אותו", וכל זה כמובן בשפת מוסקבה הקדושה.

ב-30 במאי 1925 סיפר דבר כי המשחק שבין מכבי תל-אביב להפועל חיפה "התנהל מתוך נצחנות שלא לכבוד הספורט והופסק פעמיים על ידי קטטות בין הצדדים". ב-4 ביוני 1926 התלונן צבי לוי, בעל הטור "במה חופשית" בדאר היום, על ה"יחס הפרוע מצד אנשי הפועל" במשחק של מכבי נגד הפועל תל-אביב. לטענתו, גם "האנגלים שהתמודדו כנגד 'הפועל' התלוננו על פראותם ותמיד חזרו עם פצועים". הפועל נקט "טכניקה משוכללת של פציעת המשחקים המתנגדים". מכתב למערכת הצפון-חיפה ב-25 באותו החודש, מתלונן על האלימות ההדדית של מכבי והפועל. לדבריו מדובר על "מלחמת אגרופים שעדי ראיה יוכיחו שאף התחרויות בין קבוצות עבריות לקבוצות אנטישמיות לא ירשו לעצמן התנהגות גסה כזאת".

משחק אלים במיוחד התקיים בספטמבר 1926 בין קבוצת הצבי ירושלים לבין הפועל חיפה ושני העיתונים הלאומיים, הצפון-חיפה ב-29 בספטמבר ודאר היום ב-3 באוקטובר, האשימו את הפועל ואת אוהדיו באלימות הקשה. דאר היום סיפר כי "קהל שרובו היה פועלים [...] התפרץ אל המגרש והפריע את המשחק שנפסק כ-10 רגעים לפני הגמר. אחדים מחברי 'הצבי' והשופט הוכו באגרופים ובמקלות ונפצעו פצועים קשים וקלים. יתר חברי 'הצבי' נמלטו אל נפשם". הצפון-חיפה הוסיף כי שחקני הפועל השתתפו בתגרה ושניים משחקני הצבי נפצעו עד זוב דם". שניים משחקני הפועל התנפלו על השופט מאחוריו והכוהו ב"אכזריות פראית". הם הוכיחו, לדבריו, "עד כמה שהוא רחוק מטמחווי קשת מלעמוד במערכת הכבוד של עולם הספורט", ולכן הוא ראוי ל"יחס של שאט נפש ובז מצד קהל הרחב".

מגרש הכדורגל של חיפה המשיך לספק דוגמאות אלימות גם בהמשך ומקורו להאשמות של הצפון-חיפה. ב-20 באפריל 1927 סיפר העיתון על משחק בין נבחרת שהורכבה משחקני מכבי תל-אביב וירושלים נגד מכבי חיפה. בסופו פרץ קהל אל המגרש ואחדים משחקני 'מכבי' נהדפו והוכו על ידי כנופיות בריונים שהכריזו על עצמם בתור 'חובבי הפועל'. ב-8 באוגוסט 1927 סיפר הארץ על תקרית שבה התקוטטו ביניהם שחקן של הפועל חיפה ושחקן של מכבי. אחותו של שחקן מכבי פרצה למגרש ובמטרייה שבידה היכתה את שחקן הפועל. הרוחות התלהטו ופרצה מהומה במגרש. תגובת מכבי חיפה שפורסמה בהארץ ב-15 באוגוסט מעלה תמיהה כיצד טוען העיתון כי תקרית זו התחוללה "רק בפחד שהפילה השמשייה של בחורה שיצאה להגן על אחיה מתוקפיו הרבים ונגד בחורים חזקים למדי". לטענת מכבי חיפה דובר כאן על "התפרצות שלא הייתה הראשונה בחיפה".

התנהגות אלימה זו, שדוגמאות ממנה הובאו כאן ונמשכה גם בשנים לאחר מכן, עוררה דאגה ברבים וביטוי לכך אפשר לראות במאמר מ-28 בפברואר 1929 בדבר שכתב שמעון סאמט. לדבריו, "לאט לאט ההתחרויות בכדורגל עלולות להיפך להופעה פומבית מרעישת ומסוכנת מעין מלחמת שוורים בזעיר אנפין [...] מתגברת צרות העין

נחוץ לנו גם בשביל הרמת מצבי-הרוח המדוכא של אחי הנרדפים בארצות הגולה! "הכוח" עושה זאת באומץ והתמסרות ואל נשכח "הכוח" [...] הנהו התעמולה החזקה בשביל העם העברי. אין אומרים "הכוח" ניצחה [...] אלא אומרים – הקבוצה העברית "הכוח" ניצחה [...] ולא משחק הכדורגל היפה של "הכוח" הוא העיקר [...] אלא הרושם העמוק שמשאירים אחריהם הבחורים האמיצים והגאים בכל מקום בואם שאינו אלא הדגשת הנוער העברי הבריא [...] הנושא ברמה את צבעי דגלו העברי.

מסע מכבי הגיבור חיפה לארצות הברית. היוזמה להזמנת הקבוצה הייתה של אמרגן אמריקני, שביקש להתחרות בעמיתו שהזמין קודם לכן את קבוצת הכוח וינה לארצות הברית. הצלחת ביקורה של הקבוצה הווינאית בארצות הברית הולידה את הרעיון להביא קבוצה יהודית נוספת לשם. הוחלט כי הקבוצה שתשלח תהיה מכבי חיפה שתתוגבר בשחקנים יהודים מהונגריה, שחלקם הורחקו מהליגה מסיבות שונות (יש להניח כי בעיקר בגלל אנטישמיות).

בדאר היום נכתב ב-21 ביוני 1927 כי "גדולה הייתה ההתלהבות של אלפי רבבות העומדים בחוף כשירדו השחקנים מהאנייה. הקהל הרב פרץ בתרועות שמחה ושר עם התזמורת הגדולה את 'התקווה'". בניו יורק התקבלה הקבוצה בידי ראש העיר, ובדרכה לפגישה הייתה ה"נסיעה במכונית בעלת שתי קומות מלווה בתזמורת [...] בכל מקום שעברה מכוניתנו נעכבה התנועה והקהל המגוון של ניו-יורק הראה את אהדתו אלינו". לפני בניין העירייה התאסף קהל שמנה 10,000 איש וללא צניעות יתר העיד חיים ויסבורג, מנהל הקבוצה, על נאומו כי "קולו האדיר צלצל למרחקים לקול זמזום מכוונות הפילים והצלמניות". מכבי חיפה שיחקה בארצות הברית 11 משחקים. משחקה הראשון בניו יורק נגד קבוצת "אול סטאר" הסתיים בניצחון 4:5. על פי ויסבורג "ניצח ה'מכבי'. ניצחה ארץ-ישראל במלחמתה הראשונה נגד אמריקה. אבן כבדה של פחד לכבודה של ארץ-ישראל – נגולה מעל לבנו" (דאר היום, 26.6.1927). ויסבורג סיפר כי במשחק נכחו 27,000 צופים נלהבים ששמחתם לא ידעה גבול. ההמון פרץ לחדרי ההלבשה וחיבק את השחקנים "למרות הרפש והטיט שנתלכלכו בו בעת המשחק". אחד הרבנים מניו יורק אף טען כי "גדולה פעולתם של בחורים אלה כהנחת תפילין יום יום". במשחק נוסף בניו יורק הפסידה הקבוצה לקבוצה בשם "אינדיאנה פלוריינג". ויסבורג תיאר את ההפסד כ"יום אבל ליהדות ניו-יורק", שכן הקבוצה המקומית נחשבה לדבריו ל"קבוצה אנטישמית". מסעה של מכבי חיפה הסתיים בקול דממה דקה. על פי ציפיות המקטרגים נשאר אמנם השחקנים ההונגריים וחלק מהשחקנים הארץ-ישראלים בארצות הברית. באספת חברי מכבי חיפה שתיאורה הובא בדאר היום ב-6 בספטמבר 1927, מסר חיים ויסבורג דו"ח שעמד בסתירה מוחלטת לתיאורו המתלהמים בעיתון בחודשים הקודמים. התברר כי מספר הצופים לא היה גדול עקב חוסר הפופולריות של המשחק בארצות הברית. האמרגן שהביא את הקבוצה הונה אותה והיא נאלצה לפנות להסתדרות הצינונית בארצות הברית על מנת לקבל סיוע שיאפשר לה לסיים את ביקורה.²⁸

סיכום

עוד בתקופה העות'מאנית החלו לשחק כדורגל בארץ ישראל, אך ההשפעה הבריטית תרמה לתפוצתו והפכה אותו לענף הספורט הפופולרי בארץ ישראל כבר בשנות העשרים של המאה העשרים. הפופולריות הרבה של הכדורגל באה לידי ביטוי בהקמתן של קבוצות כדורגל

מכתבי מערכת שימשו גם את אגודות הספורט כאמצעי להביא את טיעוניהן בעיתון שלא הזדהה עם עמדתן ולהגיב על האשמות שהוטחו כנגדן. כך עשו אנשי הפועל **בהצפון** (3.7.1925) ואנשי **מכבי בדבר** (29.7.1928).

ייחודם של המכתבים למערכת הוא בנימה הביקורתית בעיקר על העיסוק המפורש בכדורגל. נימה זאת באה לידי ביטוי בעיקר **בדבר**. ב-9.6.1926 קבל הקורא ב"ששבח בדבר על כי לפועל אין פנאי ל"דבר שבדפוס ובעיון", ובמקום לעסוק בכך הוא מבזבז את זמנו בצפייה במשחקי כדורגל. מסקנתו הנחרצת הייתה כי "מי שיבעט בכדור בעיטתו בו צריכה להיות בעיטה של – ממנו והלאה". הביקורת על העיסוק המופרז בכדורגל נבעה גם מראיית ההתעסקות בכדורגל כעומדת בסתירה לרעיון "ספורט הפועלים", שכן זהו ענף המעודד ניצחונות ואלימות ומביא את ההמון להתבונן במקום לעסוק בו באופן אקטיבי (דבר, 1.8.1928).

מאמרי המערכת ומכתבי הקוראים מעידים על הלכי הרוח של התקופה, ובעיקר על השפעת המאבק הפוליטי על הספורט ביישוב העברי. עם זאת, ההתייחסות לספורט היא דו-ערכית: כל עוד מדובר באירועי ספורט "נטו" הסתפקו העיתונאים בדיעות קצרות או במדורים שבועיים קצרים. כשהנושא היה פוליטי והיה בו מקום להתנצחות עם היריב, או אז עסקו בו והוא קיבל מקום נרחב יותר בעיתון אם במאמר או בהתבטאות בוטה של קורא. הקורא בן זמננו למד לעתים מהעיתונות יותר על הוויכוחים והעיונות הפוליטיים בין האגודות או בתוכן (הביקורת על הכדורגל בהפועל) מאשר על אירועי הספורט עצמם.

משחקי כדורגל שקיבלו סיקור נרחב

הידיעות הספורדיות והחסרות על משחקי הכדורגל מקשות על מעקב סדיר אחר אירועי הכדורגל, משחקי הגביע והליגות המחוזיות בשנים אלה. עם זאת היו שני אירועי כדורגל שזכו לסקירה נרחבת במיוחד וחרגו באופן משמעותי מהיחס שקיבל הספורט בכלל והכדורגל בפרט בעיתונות העברית.

ביקור קבוצת הכוח וינה בארץ ישראל. קבוצת הכדורגל היהודית של הכוח וינה נחשבה אחת מקבוצות הכדורגל הבכירות באירופה, וב-1925 היא אף זכתה באליפות המקצועית הראשונה של אוסטריה. בינואר 1924 ובינואר 1925 הגיעה הקבוצה לסיור משחקים בארץ ישראל בעקבות הזמנת מכבי ארץ ישראל. הביקור היה אחד האירועים המעצבים בתולדות משחק הכדורגל ונסקר בהרחבה בדאר היום ובהארץ. דאר היום אף הגדיל לעשות בהוציאו מהדורה מיוחדת לאחר המשחק הראשון של הקבוצה (9.1.1924). התלהבות היתר לא נשאה חן בעיני רבים והביאה אף לוויכוח בעיתון הארץ. ב-10 בינואר 1924 כתב למשל משה סמילנסקי בהארץ כי "כבוד ה'פוט בול' במקומו מונח. ואף כבודם של אנשי הספורט למיניהם [...] אבל לעשות את ה'פוט בול' לעגל ולהשתחוות לו, לעשות את הספורט ל'תורה' ואף להאמין בה – זוהי עבודה זרה. על הדרך הזאת לא תהיה תפארתנו". לעומת זאת כתב משה גליקסון, עורך הארץ, באותו יום, כי "בתנאי חייה של הגולה אשר על נהר דאנובה היה אולי הכח מהפכת חיים גמורה, דוגמת המחרשה הראשונה בידו של האיכר העברי [...] כבודם של בעלי 'הכוח' ששחררו עצמם מחרפת העבדות הגלותית והרימו דגל של תחייה ועצמות לאומית, במקומו מונח". ברוח דומה כתב בין היתר צבי לוי ב-8 בינואר 1925 בעיתון הארץ כי ביקור הכוח

- 7 י' יקותיאלי וד' תדהר (עורכים), **אלבום המכבי: יפיתל אביב, תרס"ו-תשט"ז**, תל-אביב תשי"ז, עמ' 72.
- 8 **החרות**, 1.7.1913, 27.1.1914.
- 9 בית הלוי, **שבעים שנה**, עמ' 38-44; **החרות**, 9.5.1916.
- 10 ד' תדהר, **בשירות המולדת (1912-1960): זכרונות, דמויות, תעודות ותמונות**, תל אביב 1961, עמ' 35-37.
- 11 בית הלוי, **שבעים שנה**, עמ' 42-45.
- 12 H. Harif & Y. Galily, "Sport and Politics in Palestine, 1918-1948: Football as a Mirror Reflecting the Relations between Jews and Britons", *Soccer and Society*, 4, 1 (2003), pp. 58-59
- 13 על הכדורגל הערבי בארץ ישראל ראו: ת' שורק, **הכדורגל הערבי בישראל: משחקי זהות, עבודת דוקטור**, ירושלים, האוניברסיטה העברית, 2001.
- 14 בית הלוי, **שבעים שנה**, עמ' 46-47.
- 15 על משחקי כדורגל בעמק יזרעאל שבהם נטל חלק המשורר אברהם שלונסקי ראו אצל ע' גיל, **סיפורו של "הפועל": המישים שנה להתאגדות "הפועל"**, תל-אביב 1977, עמ' 43-44.
- 16 הפועל חיפה הייתה עם הקמתה חלק ממכבי. ראו ח' קאופמן, "ייסודה של התאגדות הספורט 'הפועל'", **קתדרה**, 80 (1996), עמ' 129-130. קבוצת איילה הייתה חלק ממכבי תל-אביב וממכתבה של קבוצת אלנבי (ראו להלן, הערה 20) אפשר ללמוד על הזיקה למכבי.
- 17 על מיזוג חשמונאי עם מכבי ירושלים, ראו **המכבי**, כסלו תרפ"ו, עמ' 12. **דאר היום** ציין ב"16.10.1925 כי הגיבור והצבי אחדו קודם לכן עם חשמונאי. עם זאת הצבי הופיע גם כאגודה בפני עצמה עם הקידומת מכבי, **דאר היום**, 3.10.1926.
- 18 **המכבי**, כסלו תרפ"ו, עמ' 7.
- 19 המכתב המקורי של קבוצת אלנבי, ראו: ארכיון וינגייט, תיק 27 5.01 ראו גם: **המכבי**, ניסן תרפ"ז, עמ' 12 שם, חשון תרפ"ז, עמ' 31.
- 20 ראו בין היתר: **הארץ** 3.2.1927; **דבר**, 27.3.1927.
- 21 מגן שמשון כמעט ולא סוקר בעיתונות אלא בביטאון התאגדות מכבי, **המכבי**, על ליגות מחוזיות ראו למשל **הארץ**, 18.6.1925 וכן שם, 3.3.1925, **דבר**, 27.4.1929.
- 22 ראו: א' אבן-חן, "**דאר היום**: זיכרונות והערות", **קשר**, 1 (1987), עמ' 55-64; ד' מלמד, **אור ראשון: סיפוריה של ראשית העיתונות העברית**, תל-אביב, 1996; ח' קאופמן, "ראשיתם של דיווחי הספורט בעיתונות העברית", **בתנועה**, ד, 1 (1997), עמ' 59-80. קאופמן הוא הראשון שעסק בסוגיה זו ומאמרו זה משמש בסיס למאמר הנוכחי.
- 23 ח' קאופמן, "**הפועל**" **בתקופת המנדט**, עבודת דוקטור, אוניברסיטת חיפה, 1993.
- 24 ג' טרייסר, "התפתחות האגרוף בארץ-ישראל", בתוך: ע' גיל (עורך), **שביל הזהב: קובץ לזכרו של צבי נשרי**, נתניה 1979.
- 25 י' קיסטר, "**הצפון**: המקומון הראשון בארץ", **קשר**, 7 (1990), עמ' 52-60.
- 26 ח' קאופמן, "ייסודה של התאגדות הספורט 'הפועל'", **קתדרה**, 80 (1996), עמ' 122-149 (להלן: קאופמן, "ייסודה של התאחדות").
- 27 ח' קאופמן, "העם רואים את הקולות: נחמיה בן-אברהם (1921-1979)", **קשר**, 20 (1996), עמ' 87-92.
- 28 מסע מכבי חיפה לארצות הברית מתואר בהרחבה ב**דאר היום** בגיליונות יוני-יולי 1927. ראו גם: ח' קאופמן, "מסעות של קבוצת ספורט לחו"ל מסע 'מכבי' חיפה לארה"ב בשנת 1927", **החינוך הגופני והספורט**, נו, 4 (2001), עמ' 19-21.
- 29 הקמת ההתאחדות לא פתרה את בעיית היחסים בין אגודות הספורט (שנותרה הבעיה המרכזית עשרות שנים), אך היא אפשרה את תחילתו של כדורגל ממוסד וייצוגי בארץ ישראל ומאוחר יותר במדינת ישראל.

רבות, בריבוי משחקים במסגרות שונות בין קבוצות עבריות, אנגליות וערביות ובמשחקים של קבוצות כדורגל עבריות נגד קבוצות זרות בחו"ל ובארץ ישראל. היה זה חלק מהמאמץ של היישוב העברי להדק את הקשר עם התפוצות ולזכות בלגיטימציה בין-לאומית.

הסתדרות מכבי נקטה יוזמות שונות למיסוד הכדורגל. היא הקימה התאחדות כדורגל משלה ויזמה משחקים אזוריים שונים ומשחקי גביע לקבוצותיה. הבעיה המרכזית שעמדה לפניה הייתה הפוליטיזציה שחזרה בשנים אלה לספורט הארץ-ישראלי עם הקמתה של התאגדות הפועל. העוינות הפוליטית ביישוב היהודי הקרינה גם על משחקי הכדורגל שהיו אלימים, ועל היחסים בין האגודות, שנקלעו לסכסוכים רבים אשר חלקם הגיעו לבתי המשפט והביאו להחרמות הדדיות.

רק בשנת 1928 נוצרו התנאים המתאימים למיסוד הכדורגל בארץ ולהקמתה של התאחדות לכדורגל.²⁹ הירידה במספר הקבוצות הבריטיות בארץ ישראל והתרבותן של קבוצות הכדורגל העבריות הפכו צעד זה לבלתי נמנע.

דיווחי הספורט היו קצרים, שוליים ומסרו לקוראים מידע מועט יחסית על אירועי הספורט בארץ ישראל. הידיעות התייחסו בעיקרון לתוצאות משחקי הכדורגל בארץ ישראל, ונושאי ספורט אחרים כמעט שלא באו לידי ביטוי. במחצית השנייה של שנות העשרים הוקמו מדורי ספורט. אלה נשאו אופי אישי וייצגו את דעות כותביהם. ידיעות הספורט ודעות אישיות שימשו בהם בערבוביה. מדור הספורט האישי הראשון הופיע ב**דבר**. מדור הספורט המקיף הראשון, שהכיל בקביעות דיווחי כדורגל מפורטים, היה של **הצפון-חיפה** שהופיע מפברואר 1926 ועד לאוגוסט 1927.

שנות העשרים התאפיינו בקיטוב פוליטי שהוליד גם לפוליטיזציה של הספורט ולהקמתה של התאגדות הפועל. העימותים בין מכבי להפועל שימשו נושא מרכזי במאמרים ובמכתבי קוראים. המאבק הפוליטי השפיע גם על אופי הדיווח העיתונאי, ואירועי הספורט שזכו ליתר סיקור היו אלה שהייתה להם נגיעה ישירה לעימות שבין אגודות הספורט.

הערות

- 1 א' זמרי, **אגודות ההתעמלות והספורט בארץ-ישראל לפני מלחמת העולם הראשונה**, נתניה 1968; ח' קאופמן, "אגודת הספורט הנעלמה: 'שמשון' של 'פועלי ציון'", **עתי-מול**, 156 (2002), עמ' 18-19.
- 2 נ' בית הלוי, **שבעים שנה של כדורגל**, תדפיס בארכיון וינגייט (ללא תאריך) (להלן: בית הלוי, **שבעים שנה**) עמ' 3-10.
- 3 המידע על הקמת התאחדות הכדורגל הרוסית ותפוצת הכדורגל ברוסיה נלקח מתוך הרצאה בקונגרס התשיעי של ISHPES (International Society for the History of Physical Education and Sport D. Dahlmann, *Football Comes to Eastern Europe*, 2005, ולא פורסמה: **הפועל** בתקופת המנדט, עבודת דוקטור, אוניברסיטת חיפה, 1993).
- 4 א' זמרי, **הגיגות רחובות: תחרויות הספורט המאורגנות הראשונות בארץ-ישראל**, נתניה 1967 עמ' 47-49, הציטוט מעמ' 48; מ' נאור, "משחקי רחובות 1914-1908", בתוך: ח' קאופמן וח' חריף (עורכים), **תרבות הגוף והספורט בישראל במאה העשרים**, ירושלים תשס"ג, עמ' 81-88.
- 5 י' רם, "הכנון הלימודים בחינוך הגופני בארץ ישראל: היבט היסטורי פילוסופי", בתוך: ר' לידור ונ' פייגין (עורכים), **זה רק ספורט, ההקשר החינוכי של הספורט בבית ובקהילה**, תל-אביב 2004, עמ' 34-35.
- 6 עם השנים הוקמו מגרשי קבע שגם הם הוחלפו לימים. דוגמאות לחנוכת מגרשי קבע ראו למשל: **המכבי**, כסלו תרפ"ו; **דבר**, 13.10.1925.